

مبارزه انقلابی، مشارکت پساانقلابی

تحلیل تطبیقی درون کشوری از ایران

(اثر برگزیده دومین جشنواره پژوهش‌های تجربی ابوریحان)

دکتر رحمت‌الله معمار

معاونت پژوهشی

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

۱۳۹۰

سرشناسه :	معمار، و حمت‌الله، ۱۳۴۷-
عنوان و نام پدیدآور :	مبارزه انقلابی، مشارکت پساانقلابی تحلیل تطبیقی درون کشوری از ایران لرحمت‌الله معمار.
مشخصات نشر :	تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، معاونت پژوهشی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری :	۱۶۴ص.
شابک :	۹۷۸-۹۶۴-۷۹۸۶-۵۵-۷
وضعیت فهرست نویسی :	فیا
موضوع :	مشارکت سیاسی -- ایران
موضوع :	انتخابات -- ایران -- تاریخ
موضوع :	ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
موضوع :	ایران -- تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸-
شناسه افزوده :	پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، معاونت پژوهشی
رده بندی کنگره :	۱۳۹۰ ۱۷۸۸ / T۱۵م۶ JQ
رده بندی دیویی :	۳۲۳/۰۴۲۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی :	۲۳۸۷۰۷۵

کد/م ۲۶۴۳

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

مبارزه انقلابی، مشارکت پساانقلابی تحلیل تطبیقی درون کشوری از ایران

نویسنده: دکتر رحمت‌الله معمار

مدیر آماده‌سازی: سید محمد حسینی

ویراستار: اعظم سلیمانی

صفحه‌آرا: مریم قاسمی

ناشر: معاونت پژوهشی، انتشارات پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

سال چاپ: ۱۳۹۰ نوبت چاپ: اول شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و نشر عروج

مرکز پخش: مؤسسه چاپ و نشر عروج، خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، پلاک ۱۲۹۶

تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۱-۳

قیمت: ۳۸۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، خیابان فردوسی شمالی، ابتدای خیابان شهید تقوی (کوشک)، پلاک ۵۳، پژوهشکده امام

خمینی (س) و انقلاب اسلامی
تلفن: ۶۶۷۴۴۰۹۰-۴ و ۶۶۷۴۳۰۴۳-۷

تارنما: <http://www.ri-Khomeini.ac.ir>

پست الکترونیکی: info@ri-Khomeini.ac.ir

فهرست مطالب

۳	چکیده
	فصل اول: طرح تحقیق
۸	طرح مسئله
۲۵	اهداف پژوهش
۲۶	پرسش سرآغازین
۲۷	پیشینه تجربی پژوهش
	فصل دوم: ملاحظات نظری
۳۰	مقدمه
۳۲	ابعاد مشارکت سیاسی
۳۲	شیوه‌های مشارکت
۳۴	شدت مشارکت
۳۴	کیفیت مشارکت
۳۵	اشکال مشارکت سیاسی
۳۶	دیدگاه غیرسلسله‌مراتبی
۳۶	دیدگاه سلسله‌مراتبی
۳۸	تعریف مشارکت سیاسی
۴۱	مشارکت منفی (انقلابی‌گری)
۴۲	تد رابرت گار
۴۵	چارلز تیلی

۴۹	فایراند ها
۵۲	بنسون و کوگلر
۵۳	هاینریش فولکمان
۵۴	یوشیو سوگیموتو
۵۶	سایر اندیشمندان

فصل سوم: ملاحظات روشی

۵۸	مقدمه
۵۸	نوع مطالعه
۵۹	سطح تحلیل، واحد تحلیل و واحد مشاهده
۶۱	جمعیت آماری تحقیق .
۶۲	تجمیع، تجزیه و تحلیل داده‌ها
۶۴	محدوده مکانی و زمانی تحقیق
۶۷	تصریح مفهومی و تعریف عملیاتی
۶۷	مشارکت مثبت (میزان رأی دهی)
۷۳	مشارکت منفی (میزان انقلابی گری)

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

۷۸	مقدمه
۷۹	اجتماع سیاسی
۸۳	موضع گیری سیاسی
۸۷	تظاهرات مسالمت آمیز
۹۱	مبارزات منفی

۹۵	شورش های سیاسی
۹۹	تظاهرات شورشی (خسارت بار)
۱۰۳	تظاهرات خشونت بار
۱۰۷	تظاهرات تمام عیار
۱۱۱	عملیات مسلحانه
۱۱۵	مشارکت منفی (میزان انقلابی گری)
۱۲۳	مشارکت انتخاباتی
۱۲۸	مشارکت انقلابی و مشارکت انتخاباتی

خلاصه و نتیجه گیری

۱۳۸	خلاصه
۱۴۳	نتیجه گیری

منابع

۱۴۷	فارسی
۱۵۰	انگلیسی

فهرست جداول

- ج (۱) شیوه‌های مشارکت سیاسی از حیث تقاضا و حمایت سیاسی ۳۳
- ج (۲) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان اجتماعات ضدحکومتی ۸۰
- ج (۳) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب موضع‌گیری سیاسی ۸۴
- ج (۴) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان برپایی تظاهرات مسالمت‌آمیز ۸۸
- ج (۵) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان مبارزه منفی ۹۲
- ج (۶) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان شورش (حمله به اماکن دولتی) ۹۶
- ج (۷) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان تظاهرات خسارت‌بار ۱۰۰
- ج (۸) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان تظاهرات خشونت‌بار ۱۰۴
- ج (۹) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان تظاهرات تمام‌عیار ۱۰۸
- ج (۱۰) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان عملیات مسلحانه علیه نیروهای دولتی ۱۱۲
- ج (۱۱) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میزان انقلابی‌بودن ۱۱۶
- ج (۱۲) بیست شهرستان پیش‌گام در انواع مبارزات انقلابی در برهه انقلابی ۱۱۹
- ج (۱۳) میزان نسبی شیوه‌های اقدام انقلابی بر حسب نسبت شهرستان‌های درگیر در انواع کنش‌های انقلابی ۱۲۲
- ج (۱۴) رتبه‌بندی شهرستان‌های انقلابی برحسب میانگین مشارکت در پنج ۱۲۴

دوره در انتخابات ریاست جمهوری ۸۴-۱۳۶۸

- ج(۱۵) ضریب همبستگی پیرسون بین میزان مشارکت انقلابی و مشارکت انتخاباتی ۱۲۹
- ج(۱۶) ضریب همبستگی پیرسون بین میزان مشارکت انقلابی و میزان مشارکت در انتخاب‌های مختلف (۱۳۸۴-۱۳۶۸) ۱۳۰
- ج(۱۷) آزمون تی برای مقایسه میانگین رأی‌دهی در شهرستان‌های انقلابی و غیرانقلابی (۱۳۸۴-۱۳۶۸) ۱۳۱
- ج(۱۸) مقابله بیست شهر پیش‌گام در مبارزات انقلابی و بیست شهرستان پشتاز در مشارکت انتخاباتی ۱۳۲
- ج(۱۹) رتبه انقلابی ترین شهرستان‌ها در شاخص مشارکت انتخاباتی ۱۳۳
- ج(۲۰) میانگین مشارکت انتخاباتی شهرستان‌های انقلابی در پنج دوره متوالی انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۴

فهرست نمودار

- نمودار ستونی میانگین مشارکت سیاسی شهرستان‌های انقلابی از ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۴ ۱۳۵

تقدیر و تشکر

اکنون که بعون الله تعالی، موفق به انجام پژوهش حاضر گردیده‌ام، بر خود لازم می‌دانم از کلیه عزیزانی که در این مسیر علماً و عملاً مرا یاری رسانده‌اند، تقدیر و تشکر نمایم.

بیش و پیش از همه، خود را مرهون راهنمایی‌ها و ایده‌های عالمانه مدیر محترم گروه جامعه‌شناسی انقلاب در پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی می‌دانم. علاوه بر ایشان، باید از مدیر محترم گروه تاریخ انقلاب اسلامی نیز تشکر نمایم که نکات ارزنده‌ای را در راستای بر ساخت مقیاس «انقلابی‌گری» سطح سیستمی در اختیار بنده قرار دادند. ایده‌ها و تجارب ارزشمند ایشان را که در بستر سوابق علمی و تجارب عملی‌شان به‌عنوان کنشگران انقلابی در جریان نهضت اسلامی، پرورش یافته و حائز غنا و اعتبار بالایی است، پشتوانه و اعتبار مقیاس انقلابی‌گری در این تحقیق می‌دانم.

به‌علاوه، بر خود فرض می‌دانم از راهنمایی‌های تنوریک و متدیک برادر و همکار ارجمندم جناب آقای دکتر طالبان کمال تشکر خویش را ابراز دارم. ایده‌های ایشان به‌عنوان متخصص حوزه بی‌ثباتی و خشونت

سیاسی، و راهنمایی‌های روشی ایشان به‌عنوان متخصص روش‌شناسی چراغ راه من در طی این مسیر بوده است.

همسر اینجانب نیز در گردآوری داده‌ها از حوادث ۱۸ ماه منتهی به انقلاب اسلامی، رفیق طریق، و شریک زحمات تحقیق بوده‌اند. از ایشان نیز تشکر می‌کنم.

همچنین از کارکنان محترم کتابخانه پژوهشکده به‌ویژه آقای قاسمی که منابع لازم برای وقایع‌نگاری برهه انقلابی را تهیه و در اختیارم قرار دادند، متشکرم.

در نهایت، بایسته است از ریاست محترم، معاون پژوهشی و مدیر پژوهش پژوهشکده که با صبوریت، مساعدت و تعاون بستر اجرا و امکان اتمام چنین پژوهشی را فراهم آوردند تشکر نمایم.

رحمت‌الله معمار

چکیده

این پژوهش، به آسیب‌شناسی مشارکت سیاسی در خاستگاه‌های انقلاب اسلامی با تکیه بر یک مطالعه تطبیقی کمی، مقطعی و درون‌کشوری با واحد تحلیل «شهرستان» اختصاص دارد. مجهول تحقیق، آن بوده که وضعیت مشارکت انقلابیون در مهم‌ترین فرایند سیاسی دوران تثبیت جمهوری اسلامی - یعنی انتخابات - به نسبت مشارکت‌شان در مبارزات انقلابی، و نیز در قیاس با مشارکت سیاسی (انتخاباتی) غیرانقلابیون چگونه است؟

ایده اصلی و انتظار تئوریک در پژوهش حاضر آن بوده است که خاستگاه‌های انقلاب اسلامی بایستی به تناسب میزان نقش‌آفرینی‌شان در پیروزی انقلاب اسلامی (میزان انقلابی بودن یا مشارکت انقلابی) و در قیاس با مناطق غیرانقلابی در تثبیت و تداوم انقلاب اسلامی از طریق مشارکت در مهم‌ترین فرایند سیاسی جاری و رسمی پس از انقلاب اسلامی (انتخابات) نیز مشارکت داشته باشند.

البته اندازه‌گیری میزان مشارکت انقلابی (انقلابی بودن) شهرستان‌ها که از طریق گونه‌شناسی انواع کنش‌های انقلابی، و تحلیل آماری این

کنش‌ها برحسب میزان اهمیت، و نیز میزان شیوع و گستردگی آنها در جنبش انقلابی صورت گرفته است؛ هرچند هدف مقدماتی و فرعی تحقیق حاضر تعریف شده، اما برای اولین بار پس از انقلاب اسلامی محقق شده است و می‌تواند مبنای بسیاری از تحقیقات آتی قرار گیرد.

به لحاظ ویژگی‌های روش‌شناختی، تحقیق حاضر، تحلیل ثانویه‌ای است از اسناد و مدارک موجود درباره وقایع اتفاقیه در ۱۸ ماه مختوم به پیروزی انقلاب اسلامی از یک طرف، و آمارهای انتخاباتی سطح شهرستانی در یک مقطع ۱۶ ساله (شامل پنج دوره انتخابات ریاست جمهوری در دوران تثبیت یعنی از ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۴). تحقیق حاضر، به صورت تمام‌شماری می‌باشد و نه نمونه‌گیری. لذا جمعیت آماری تحقیق، کلیه شهرستان‌های موجود در برهه انقلابی را شامل می‌شود.

یافته‌های عینی و مستند این تحقیق تجربی، نشان دادند که سه ویژگی اصلی جنبش انقلابی مردم ایران عبارت بودند از: توسعه، تنوع و تکثر. انقلابیون، به صورت فراگیر (در قریب به ۸۰ درصد از شهرستان‌های کشور) و با روش‌های گوناگون (در نه گونه اصلی و ده‌ها گونه فرعی) مبارزاتی، رژیم شاه را آماج فشارهای بی‌وقفه خویش (در یک برهه حدوداً ۵۵۰ روزه) قرار داده بودند.

ما در راستای آسیب‌شناسی مشارکت سیاسی در خاستگاه‌های انقلاب اسلامی، وضعیت مشارکت انقلابیون در مهم‌ترین فرایند سیاسی دوران تثبیت جمهوری اسلامی - یعنی انتخابات - را اولاً نسبت به مشارکت‌شان در مبارزات انقلابی، و ثانیاً در قیاس با مشارکت سیاسی (انتخاباتی) غیرانقلابیون، به صورت تجربی، بررسی و تحلیل نمودیم.

یافته‌های ما نشان دادند که در تحلیل مقطعی، ارتباطی معکوس، اما نسبتاً ضعیف و به لحاظ آماری بی‌معنا، بین مشارکت انقلابی و مشارکت

انتخاباتی وجود دارد (ضریب همبستگی = $-0/156$). اما مقایسه میزان مشارکت سیاسی شهرستان‌های انقلابی ($66/82$ درصد) با شهرستان‌های غیرانقلابی ($70/13$ درصد) در مقطع ۱۶ ساله مورد بررسی نشان داد که تفاوت معناداری بین این میانگین‌ها به نفع شهرستان‌های غیرانقلابی وجود دارد.

در تحلیل استاتیک، این یافته‌ها طبعاً و طبیعتاً نامطلوب و نگران‌کننده ارزیابی می‌شوند، اما در تحلیل دینامیکی (طولی) و به تفکیک انتخابات‌های مختلف دریافتیم که ارتباط معکوس بین مشارکت انقلابی و مشارکت پس‌انقلابی در انتخابات‌های مختلف روندی نزولی داشته و از منفی معنادار به سمت منفی بی‌معنا و مآلاً صفر شدن میل می‌کند. بر همین اساس، تفوق میانگین مشارکت سیاسی شهرهای غیرانقلابی بر شهرهای انقلابی را باید در راستای رویش‌های جدید در دوران تثبیت نظام جمهوری اسلامی تعبیر و تلقی نمود. این بدان معناست که نظام جمهوری اسلامی توانسته است بخش‌های جدیدی از جامعه را با خود همراه و هم‌نوا سازد.